

Катерина Шапочка

Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського
<https://orcid.org/0000-0002-4827-599X>

**ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО РОБОТИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ
ІНКЛЮЗИВНІЙ ШКОЛІ**

Стаття присвячена питанню кадрової підготовки в умовах Нової української інклюзивної школи, зокрема підготовці вчителів іноземних мов до роботи у новому освітньому середовищі, озброєними новими теоретичними знаннями і готовими ефективно використовувати їх на практиці в команді з іншими педагогами, фахівцями, батьками, учнями. Наголошується на забезпеченні рівних можливостей для здобуття освіти й подальшої інтеграції людей з порушеннями психофізичного розвитку. Підготовка вчителів іноземних мов до роботи в інклюзивній школі в Україні вимагає зміни навчальних і робочих програм, зокрема, відведення певної кількості годин (кредитів) в межах дисциплін (педагогіка, психологія, методика викладання іноземних мов), що вивчаються згідно навчальних планів, на вивчення психофізіологічних, психолого-педагогічних особливостей дітей з особливими потребами. Крім того, необхідною умовою професійного розвитку вчителів іноземних мов є участь у тренінгах та заходах, до проведення яких необхідно залучати фахівців

спеціальних навчальних закладів, інклюзивних шкіл, науковців та інших спеціалістів. В статті наголошується, що вчителі іноземних мов повинні стати частиною команди, оскільки тільки спільна робота команди фахівців дасть можливість подолати перешкоди та отримати позитивний результат. Ефективне інклюзивне навчання можливе лише за умови підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів.

Ключові слова: інклюзивна освіта, командний підхід, нові знання, вчитель іноземної мови, Нова українська школа, підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації

Актуальність проблеми дослідження. Процес реформування освіти в умовах глобалізації вимагає суттєвих змін на всіх рівнях. Пріоритетом державної освітньої політики є гуманізація освіти, а саме інтегрування дітей з порушеннями психофізичного розвитку до загальноосвітнього простору, соціалізація людей з порушеннями психофізичного розвитку [1; 5]

Національна стратегія розвитку освіти спрямована на підвищення якості і конкурентоспроможності, застосуванні інноваційних підходів у навчанні, дотриманні Рекомендацій Європарламенту та Ради ЄС, забезпеченні рівних можливостей для здобуття освіти й подальшої інтеграції у суспільство кожної людини (Колупаєва А.А.).

Впровадження інклюзії в шкільну практику передбачає багатоаспектні зміни. Для багатьох вихователів, асистентів, вчителів цей процес є складним і потребує багато часу для навчання та застосування отриманих теоретичних знань на практиці. Але саме відкриття нових можливостей для дітей і педагогів, здатність задовольнити освітні потреби всіх учнів і є Нова українська школа. Отже, **метою статті** є висвітлення проблеми підготовки вчителів іноземних мов до роботи в Новій українській інклюзивній школі.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що питанню навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Так, теоретико-методологічний аспект інклюзивної освіти було розроблено В. Засенко, А. Колупаєва, Л. Савчук, О. Таранченко, Д. Лупарт, Д. Харві та ін.; концептуальні засади та організаційно-педагогічні аспекти інклюзивної освіти розглядали Л. Будяк, Е. Данілавічюте, І. Дмитрієва, Т. Сак, Н. Софій, О. Федоренко та ін.; викладання в інклюзивному навчальному закладі - Е. Данілавічюте, Ю. Найда, Л. Савчук, Т. Сак та ін.; підготовку педагогів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища вивчали Т. Зубарева, І. Луценко, О. Мартинчук, І. Россіхіпа, І. Хафізулліна та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У світлі нової організації навчально-виховного процесу в інклюзивному середовищі, особливої уваги потребує питання кадрового забезпечення та підготовки фахівців до роботи в команді з іншими педагогами, фахівцями, батьками, учнями, зокрема підготовка та перепідготовка вчителів іноземної мови.

Основною метою навчання іноземної мови є формування в учнів комунікативної компетенції, з урахуванням комунікативних умінь, сформованих на основі мовних знань і навичок, оволодіння вміннями й навичками спілкуватися в усній і письмовій формі, відповідно до мотивів, цілей та соціальних норм мовленнєвої поведінки в типових сферах і ситуаціях, тобто оволодіння мовою як засобом міжкультурного спілкування.

Навчання іноземної мови здійснюється в єдності із загальним інтелектуальним розвитком через опосередковану інформаційність і якісну своєрідність функціонування вищих психічних процесів, які, відповідно, зумовлюють мовленнєвий розвиток дитини з особливими потребами. Від організаційних засад процесу навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку, його змістового і методичного наповнення, використання особистісно орієнтованого підходу у навчальному процесі залежить не лише якість навчання іноземної мови, а й формування особистості молодшого школяра.

Слід зазначити, що Нова українська інклюзивна школа буде ефективною лише тоді, коли кожна дитина буде в змозі успішно навчатися. Як зазначає А. Колупаєва, сьогодні не дитина повинна адаптуватися до навколишнього середовища, а навпаки, середовище для задоволення потреб людини [4, 14]. Отже, Нова школа повинна працювати на задоволення потреб дитини, зокрема дитини з особливостями психофізичного розвитку. Саме таку Нову інклюзивну школу з рівними умовами і високим якісним рівнем навчання створює команда фахівців, команда, яка виконує одне спільне завдання - надає підтримку, навчає і виховує всіх без винятку учнів.

Однією з умов впровадження інклюзії у шкільну практику є спеціальна підготовка вчителів. Теза «вчителі - агенти змін» не викликає заперечень. Сьогодні без впровадження нових освітніх технологій, сучасних методик диференційованого й особистісно орієнтованого викладання (відповідно до індивідуальних освітніх потреб учня), розробки навчально-методичного забезпечення, вивчення нових способів організації навчально-виховного процесу - впровадження змін не можливе. Вчителі мають прийняти новий освітній закон, а саме розвиватися і діяти в умовах нової української традиції. Тому важливим є питання підвищення рівня фахової компетентності, отримання спеціальних знань, навичок і вмій роботи в умовах інклюзивної школи.

У дослідженні І. Луценко з'ясовано, що для оптимізації організаційно-педагогічних умов діяльності асистента вчителя в інклюзивному освітньому середовищі необхідно застосовувати особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний, культурологічний, процесуальний і системний підходи [2]. Вважаємо ці підходи важливими для ефективної роботи вчителів.

Аналізуючи теоретичні джерела стосовно питання підготовки вчителів до роботи у Новій українській школі, вважаємо необхідним звернути увагу на інклюзивні тенденції розвитку освіти у країнах пострадянського простору, оскільки історично та соціокультурно ці країни близькі до України, а схвалення Саламанської декларації сприяє інклюзії. Так, у монографії А. Калупаєвої «Інклюзивна освіта: реалії та перспективи» визначено тенденції й розкрито проблеми становлення інклюзивної освіти в розвинених країнах світу та країнах пострадянського простору. Зазначено, що за визначенням ЮНІСЕФ, найбільш відповідні європейським стандартам модернізація та реформування спеціальної освіти Литви. «Кадровим забезпеченням спеціальної освіти в країні опікується Шауляйський Університет, на всіх педагогічних факультетах якого вивчення курсу «спеціальної педагогіки» є обов'язковим». [4, 113; 4, 115]. Слід зазначити, що діти навчаються в інклюзивних класах за індивідуальними модифікованими та адаптованими програмами, де вчителі є членами команди і

працюють разом з батьками, спеціальними педагогами та асистентами. Подібна робота проводиться і в Латвії. Інклюзивне навчання здійснюється, в першу чергу, в тих масових закладах, поблизу яких відсутні спеціальні навчальні заклади або немає достатньої кількості дітей для створення корекційних класів. [4, 120], а організовані курси підвищення кваліфікації (на базі національного університету м. Лієпає) допомагають вирішити питання кадрової підготовки, зокрема підвищення освітнього рівня педагогів.

У червні 2016 р. Міністерство освіти та науки Росії затвердило Міжвідомчий комплексний план по організації інклюзивної освіти. Планом передбачено: розробка НМК для дітей з обмеженими можливостями здоров'я, навчальних посібників, мультимедійного супроводу дітей-інвалідів, зразкових адаптованих освітніх програм дошкільної освіти для дітей з обмеженими можливостями здоров'я; розробка професійних стандартів: педагога-психолога, педагога-дефектолога і асистента (помічника) по наданню технічної допомоги особам з інвалідністю та обмеженими можливостями здоров'я; курси підвищення кваліфікації, семінари, конференції з питань інклюзії [8].

Варто зазначити, що сучасна державна освітня політика республіки Білорусь, Молдова та інших країн теж спрямована на інтеграцію дітей з особливостями психофізичного розвитку у суспільство. В цих країнах формується нове психолого-педагогічне мислення щодо впровадження інтегрованого навчання, ведеться пошук ефективних технологій навчання та корекційно-реабілітаційної роботи з різними категоріями дітей, вирішення питань фінансування освітньої галузі, зокрема завдяки експериментальним проектам, які підтримуються міжнародними організаціями.

Затвердженні нормативно-правові документи, які регулюють розвиток спеціальної освіти в Азербайджані, Вірменії, Грузії свідчать про зміни у системі освіти цих країн та, зокрема, розвиток інклюзивної освіти.

Отже, підготовка вчителів іноземних мов до роботи в інклюзивній школі в Україні вимагає по-перше, зміну навчальних і робочих програм, а саме відведення певної кількості годин (кредитів) в межах дисциплін (педагогіка, психологія, методика викладання іноземних мов), що вивчаються згідно навчальних планів, на вивчення психофізіологічних, психолого-педагогічних особливостей дітей з особливими потребами.

Так, аналіз навчальних планів спеціальності 014.02 Середня освіта (Англійська та друга іноземна мова) МНУ імені В.О. Сухомлинського засвідчив, що цикл професійних компетентностей складають дисципліни «Педагогіка» (3 кредити) та «Психологія» (3 кредити) викладаються на першому курсі (30 аудиторних годин кожна); «Методика викладання іноземних мов», що викладається на III курсі - 8 кредитів (240 годин, з них 80 - аудиторних). Однак, вивчення інформаційних пакетів дисциплін засвідчило, що на вивчення психолого-педагогічних та психофізичних особливостей дітей з особливостями психофізичного розвитку годин не відводиться. Проте, у навчальному плані зазначено, що студенти проходять навчальну практику з виховної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах (6 кредитів), мовну практику в літніх оздоровчих таборах (6 кредитів) та навчально-педагогічну практику в загальноосвітніх навчальних закладах з основної іноземної мови та світової літератури (12 кредитів). Вочевидь, необхідність зміщення акцентів в бік введення тем, що дадуть теоретичну базу і підготують студентів до

проходження педагогічної практики й подальшої професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Водночас, варто відмітити позитивний досвід, а саме підготовка майбутніх вчителів іноземних мов спеціальності 014.02 Середня освіта (Англійська та друга іноземна мова) МНУ імені В.О. Сухомлинського відбувається в рамках проекту ТЕМПУС магістри вивчають такі питання як діти з особливими освітніми потребами та особливості вивчення іноземної (другої) мови дітьми з особливостями психофізичного розвитку. Однак, кількість годин, що відводиться на вивчення цих питань обмежена.

Педагог Нової української інклюзивної школи повинен постійно розвиватися, поглиблювати свої знання про закономірності розвитку дітей, оволодівати сучасними технологіями навчання і виховання, сприяти соціалізації та інтеграції дітей з особливими освітніми потребами.

Прийнятій Верховною Радою та підписаний президентом Закон України «Про освіту» детермінує умови надання освіти особам з особливими освітніми потребами (ст.19, 20). Ми розуміємо, що діяльність вчителя достатньо регламентована навчальними планами, програмами, вимогами до навчальних досягнень учнів, однак реалізація цих завдань можлива лише за умови отримання додаткових спеціальних знань, які забезпечать вирішення корекційно-розвиткових програмних завдань залежно від особливостей навчально-пізнавальної діяльності учнів із особливими освітніми потребами (розвиток мовлення, розвиток слухового сприймання та формування мови, орієнтування в просторі та мобільність, комунікативні навички та ін.) [5].

У додатку до листа МОН 1/9-385 від 12.07.2017 «Про навчальні плани та організацію навчально-реабілітаційного процесу для учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх навчальних закладів у 2017-2018 навчальному році» наголошується, що надзвичайно актуальним є питання фахової компетентності педагогічних працівників. Зазначено, що майже всі навчальні заклади мають дітей з особливими освітніми потребами і саме тому надзвичайно важливо, щоб педагогічні працівники володіли основами знань і методик роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Отже у листі МОН зазначено, що введення розділу «Основи інклюзивної освіти» має бути обов'язковою складовою на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти, оскільки збагачення фахових знань про форми і методи роботи з дітьми з особливими освітніми потребами є важливим.

Таким чином, виражена кадрова політика з постійним підвищенням кваліфікації педагогічних працівників, щодо особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими потребами певної категорії та створення умов для їх навчання у ЗНЗ, сприятиме впровадженню у навчально-реабілітаційний процес інноваційних технологій, зростанню показників освіченості, вихованості, соціалізації дітей з особливими потребами.

Для досягнення успіху потрібна командна робота загальноосвітніх навчальних закладів з органами управління освіти, методичними працівниками, соціальними службами, громадськими організаціями.

У постанові КМУ від 12 липня 2017 р. № 545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» бачимо, що з метою вирішення питання кадрового забезпечення, пропонується «...надання консультацій та організація взаємодії з педагогічними працівниками дошкільних,

загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів з питань організації інклюзивного навчання; надання методичної допомоги педагогічним працівникам дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів, батькам [одному з батьків] або законним представникам дітей з особливими освітніми потребами щодо особливостей організації надання психолого-педагогічної допомоги таким дітям; взаємодія з педагогічними працівниками дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів щодо виконання рекомендацій, зазначених у висновку центру, проведення оцінки розвитку дитини з особливими освітніми потребами; провадження інформаційно-просвітницької діяльності шляхом проведення конференцій, семінарів, засідань за круглим столом, тренінгів, майстер-класів з питань організації надання психолого-педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами...» [6].

У зв'язку з тим, що педагогічна освіта передбачає підготовку особи, результатом якої є набуття компетентностей зі спеціальності [предметної спеціалізації), педагогіки, психології (01 Освіта / Педагогіка), у тому числі шляхом проходження педагогічної практики, необхідних для забезпечення процесу навчання, виховання і розвитку особистості, у тому числі осіб з особливими освітніми потребами (ст.58 Закон України «Про освіту»), а також з метою реалізації концепції «Нова українська школа» та забезпечення інклюзивного навчання, слід зазначити, що позитивними змінами у МНУ імені В.О. Сухомлинського є розпорядження ректору від 01.11.2017 «Про підготовку фахівців за спеціальностями галузі знань 01 Освіта / Педагогіка», стосовно аналізу змісту освітніх програм підготовки фахівців за спеціальностями галузі знань 01 Освіта / Педагогіка та за необхідності внесення змін, які б передбачали набуття компетентностей здобувачами вищої освіти щодо навчання і виховання осіб із особливими освітніми потребами.

Висновки. Підготовка вчителів, зокрема вчителів іноземних мов, до роботи в інклюзивній школі в Україні вимагає зміну навчальних і робочих програм; підвищення кваліфікації та отримання нових знань, завдяки участі у тренінгах та заходах, до проведення яких необхідно залучати фахівців спеціальних навчальних закладів, інклюзивних шкіл, науковців та інших спеціалістів. Вчителі іноземних мов повинні стати частиною команди, оскільки тільки спільна робота команди фахівців дасть можливість подолати перешкоди та отримати позитивний результат. Ефективне інклюзивне навчання можливе лише за умови підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державний стандарт спеціальної освіти дітей з особливими потребами / Ін-т спеціальної педагогіки АПН України. - К., 2003. - 12 с
2. Луценко І.В. Організаційно-педагогічні умови діяльності асистента вчителя в інклюзивному навчальному закладі: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук: 13.00.03 / Інститут спеціальної педагогіки НАПН України / І.В. Луценко. - К., 2017. - 22с.
3. Миронова С.П. Підготовка вчителів до корекційної роботи в системі освіти дітей з вадами інтелекту: Монографія. - Кам'янець-Подільський:Абетка-НОВА, С.П. Миронова. - 2007. - 304с.
4. Колупасва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. - К.: «Самміт-Книга», 2009. - 272 с: іл. - (Серія «Інклюзивна освіта»)

5. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
6. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BFtfn200>
7. Режим доступу: <http://www.rksi.ru/doc/inclusive/59-6.pdf>
8. Режим доступу: <https://informatio.ru/n8ws/education/middledu/inkluzivnoe obrazovanie v 2017/>

REFERENCES:

1. *Derzhavnyi standart spetsialnoi osvity ditei z osoblyvymy potrebamy* [State standard of special education for children with special needs]. (2003). Kyiv.
2. Lutsenko, I. V. (2017). *Orhanizatsiino-pedahohichni umovy diialnosti asystenta vchytelia v inkluzyynomu navchalnomu zakladi* [Organizational-pedagogical conditions of activity of teacher's assistant in an inclusive educational institution]. (Dissertation Abstract, Kyiv).
3. Myronova, S.P. (2007). *Pidhotovka vchyteliv do korektsiinoi roboty v systemi osvity ditei z vadamy intelektu* [Training of teachers for correctional work in the education system for children with intellectual disabilities]. Kamianets-Podilskyi: Abetka-NOVA.
4. Kolupaieva, A.A. (2009). *Inkluzyivna osvita: realii ta perspektyvy* [Inclusive education: Realities and perspectives]. Kyiv: «Sammit-Knyha».
5. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
6. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BFtfn200>
7. Retrieved from <http://www.rksi.ru/doc/inclusive/59-6.pdf>
8. Retrieved from <https://informatio.ru/news/education/middledu/inkluzivnoe obrazovanie v 2017/>

Kateryna Shapochka. Training of Foreign Language Teachers to Work in a New Ukrainian Inclusive School

The article is devoted to the issue of personnel training in the context of the New Ukrainian Inclusive School, in particular the training of foreign language teachers to work in new educational environment, equipped with new theoretical knowledge and ready to use it effectively in a team with other teachers, specialists, parents, and students. It emphasizes the provision of equal opportunities for education and further integration of people with mental and physical disorders.

In Ukraine, professional training of foreign language teachers for work in an inclusive school requires the change of educational programmes. The allocation of hours (credits) within the disciplines (pedagogy, psychology, methods of foreign languages teaching), which are studied in accordance with curricula, should be on the study of psychophysiological, psychological and pedagogical features of children with special needs. In addition, one of the important conditions of foreign language teachers' professional development is participation in trainings and events that require the involvement of specialists from special schools, inclusive schools, academics and other specialists. The article emphasizes that foreign language teachers should become part of the team, since only the joint work of the team of specialists will enable them to overcome obstacles and gain positive results. Effective inclusive education is possible only with the training and retraining of teaching staff.

Keywords: *inclusive education, team approach, new knowledge, foreign language teacher, New Ukrainian School, training, retraining, advanced training*